

DIAGNOZA OBSZARU LGD PROMENADA S 12 NA POTRZEBY OPRACOWANIA LSR NA LATA 2023-2029

Punktem wyjścia do analizy potrzeb i potencjałów rozwojowych była diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru LGD. Diagnoza zawiera wyniki analizy danych statystycznych, dokumentów strategicznych, planistycznych, danych z prowadzonych przez LGD badań ankietowych, danych z ogólnie dostępnych dokumentów oraz wniosków ze spotkań z mieszkańcami. Dla ukazania dynamiki zmian dane liczbowe prezentowane są na przestrzeni kilku lat, przyjmując za moment bazowy rok 2015, czyli rok, w którym opracowywana była strategia na lata 2016 – 2022. W rozdziale zaprezentowano syntezę diagnozy, która skupia się na obszarach najistotniejszych dla określania celów LSR przy zachowaniu zgodności z celami określonymi w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027. Szczegółowej analizie poddano te obszary, które uczestnicy konsultacji wskazali jako generujące najwięcej problemów i potrzeb.

Synteza diagnozy

DEMOGRAFIA

Obszar LGD PROMENADA S 12 podobnie jak całe województwo lubelskie, dotknięty jest negatywnymi zjawiskami demograficznymi. W ostatnich latach na terenie pięciu gmin stowarzyszonych odnotowano wysoki ubytek ludności, wynikający zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego, jak i niekorzystnego salda migracji. Szczególnie niepokojące zmiany zaobserwowano w gminie Rejowiec, Rejowiec Fabryczny i w mieście Rejowiec Fabryczny, w których liczba ludności znacząco maleje i odnotowano najniższą średnią wartość współczynnika przyrostu naturalnego. Od roku 2015 do 2021 liczba ludności na obszarze LGD zmniejszyła się o 1 220 osób.

Niepokojąca jest również utrzymująca się niekorzystna struktura wiekowa populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i zwiększanie się grupy osób starszych dotyczy wszystkich gmin z wyjątkiem gminy Chełm, która w znacznym stopniu pełni funkcję rezydencjalną w stosunku do pobliskiego miasta Chełm. Na analizowanym obszarze w 2021 r. blisko 21 % populacji stanowiły osoby powyżej 65 roku życia. Zaobserwowano systematyczny wzrost udziału osób starszych w strukturze populacji, będący wynikiem niskiego poziomu dzietności i wydłużania się trwania życia mieszkańców. Prognozy demograficzne wskazują, że tendencje te będą się pogłębiać, co w perspektywie może przynieść negatywne skutki w wymiarze społecznymi i gospodarczymi. **Sytuacja demograficzna jest źródłem problemów i tworzy poważne bariery dla rozwoju obszaru LGD.**

W tabelach nr 4, 5 i 6 przedstawiono dane dotyczące salda migracji, przyrostu naturalnego oraz struktury wieku ludności obszaru LGD, które potwierdzają narastające niekorzystne zjawisko depopulacji.

Tabela nr 4. Saldo migracji na obszarze LGD w latach 2015, 2020, 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina	2015			2020			2021		
	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji
m. Rejowiec Fabryczny	46	68	-22	44	69	-25	37	75	-38
Rejowiec Fabryczny	39	54	-15	47	31	16	22	33	-11
Rejowiec	88	81	7	85	109	-24	79	79	0
Siedliszcze	92	81	11	79	86	-7	107	90	17
Sawin	46	49	-3	51	83	-32	64	69	-5
Chełm	279	184	95	252	201	51	301	187	114
Razem	590	517		558	579		610	533	

Tabela nr 5. Przyrost naturalny na obszarze LGD w latach 2015, 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina	2015			2020			2021		
	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	urodzenia	zgony	przyrost naturalny
m. Rejowiec Fabryczny	33	46	-13	24	56	-32	30	64	-34
Rejowiec Fabryczny	39	57	-18	30	64	-34	38	80	-42
Rejowiec	45	91	-46	45	84	-39	37	115	-78
Siedliszcze	57	102	-45	48	94	-46	49	86	-37
Sawin	50	67	-17	39	68	-29	38	79	-41
Chełm	107	145	-38	117	125	-8	93	137	-44
Razem	331	508		303	491		285	561	

Analizując dane dotyczące liczby osób w poszczególnych grupach wiekowych można zauważyć zachodzące zmiany w strukturze wiekowej populacji. Jedyną grupą wiekową, której udział się systematycznie zwiększa jest grupa osób w wieku poprodukcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym w 2021 roku spadła o 8,17 % w porównaniu z rokiem 2015. Osoby w wieku produkcyjnym to grupa, która jest najbardziej aktywna zawodowo i przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Jeśli ich liczba maleje, może to sugerować, że populacja starzeje się, a to może prowadzić do wyzwań związanych z opieką zdrowotną, świadczeniami społecznymi i zapewnieniem wsparcia dla osób starszych. Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również wynikiem migracji młodych ludzi do miast w poszukiwaniu lepszych możliwości zatrudnienia, edukacji, dostępu do usług społecznych. Zauważalny jest również spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym ale nie jest on tak duży jak w przypadku ludności w wieku produkcyjnym. W tabeli nr 6 przedstawiono dane dotyczące struktury wieku mieszkańców LGD.

Tabela nr 6. Struktura wieku mieszkańców LGD. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	2015			2020			2021		
	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym
m. Rejowiec Fabryczny	734	2963	748	678	2488	954	660	2420	971
Rejowiec Fabryczny	768	2658	928	738	2465	930	741	2417	919
Rejowiec	1179	4124	1293	1053	3700	1376	1026	3643	1389
Siedliszcze	1328	4368	1273	1255	3924	1402	1255	3875	1411
Sawin	1040	3540	1056	999	3225	1141	994	3208	1125
Chełm	2830	9274	2228	3112	9127	2691	3127	9162	2765
Razem	7879	26927	7526	7835	24929	8494	7803	24725	8580

GOSPODARKA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Obszar LGD ma charakter rolniczy, z wewnętrznym rozróżnieniem, od gminy rolniczo-przemysłowej Chełm, aż po typowo rolnicze gminy Siedliszcze, Sawin, Rejowiec Fabryczny. Działalność pozarolnicza koncentruje się w podmiejskiej gminie Chełm oraz mieście Rejowiec Fabryczny. Rolnictwo będące głównym źródłem utrzymania mieszkańców specjalizuje się w uprawach zbóż, pszenicy, rzepaku, buraków cukrowych, ziemniaków. Uprawę tego rodzaju zbóż umożliwia duży udział gruntów rolnych o wysokich klasach bonitacyjnych. Natomiast efektywność uprawy obniża rozdrobnienie gruntów i mały areał gospodarstw rolnych. Rolniczy charakter gospodarki potwierdza struktura wykorzystania terenów w gminach członkowskich.

Tradycyjne rolnictwo jest dominującą gałęzią gospodarki. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. na terenie LGD funkcjonuje 3925 gospodarstw rolnych. W strukturze wielkościowej przeważają gospodarstwa małe

(1-5 ha ok. 53 %), produkujące na sprzedaż (ok. 80%) lub wyłącznie w celu samozaopatrzenia. Niskie dochody z produkcji nie zapewniają prawidłowego funkcjonowania gospodarstw ani nie zaspokajają potrzeb życiowych ich posiadaczy. Dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej uzyskuje tylko ok. 11 % gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze LGD. Mała liczba gospodarstw rolnych uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej potwierdza zależność od rolnictwa i rolniczy charakter obszaru. Mimo to rolnictwo jest rozdrobnione i mało efektywne. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej w gospodarstwach rolnych może przynieść wiele korzyści, takich jak dywersyfikacja dochodów, zwiększenie odporności finansowej, tworzenie nowych miejsc pracy oraz wzmacnianie lokalnej gospodarki W tabelach nr 7 i 8 przedstawiono strukturę gruntów na obszarze LGD oraz procentowy udział gospodarstw uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej w ogólnej liczbie gospodarstw. W tabelach 9 i 10 zaprezentowano strukturę dochodów i strukturę wielkościową gospodarstw rolnych na obszarze.

Tabela nr 7. Struktura użytkowa gruntów na terenie LGD. Opracowanie własne na podstawie danych JST.

Gmina	udział gruntów ornych w % powierzchni ogólnej gmin	udział użytków rolnych w % powierzchni ogólnej gmin
Chełm	54.6	68.9
Sawin	46.8	66.2
Rejowiec	43.05	63.0
Rejowiec Fabryczny	45.6	57.3
Miasto Rejowiec Fabryczny	49.7	67.3
Siedliszcze	61.2	85.7

Tabela nr 8. Udział gospodarstw z dochodami z działalności pozarolniczej. Opracowanie własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	% gospodarstw z uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej
M. Rejowiec Fabryczny	11,42%
Rejowiec Fabryczny	9,89%
Rejowiec	6,06%
Siedliszcze	10,68%
Sawin	11,36%
Chełm	13,20%
Średnia	11,08%

Tabela nr 9. Liczba gospodarstw rolnych i struktura dochodów. Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	liczba gospodarstw rolnych	gospodarstwa z dochodami z działalności rolniczej	gospodarstwa z dochodami z pozarolniczej działalności	gospodarstwa indywidualne, gdzie produkcja była przeznaczona na sprzedaż	Gospodarstwa indywidualne, gdzie produkcja była przeznaczona na samozaopatrzenie
M. Rejowiec Fabryczny	105	105	12	72	27
Rejowiec Fabryczny	374	372	37	196	96
Rejowiec	445	444	27	363	22
Siedliszcze	852	850	91	643	62
Sawin	862	861	98	667	145
Chełm	1287	1284	170	924	189
Razem	3925	3916	435	2865	541

Tabela nr 10. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych. Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	powierzchnia gospodarstwa rolnego				
	do 1 ha włącznie	%od 1- 5 ha	%od 5 -10 ha	%od 10-15 ha	%od 15 ha i więcej
M. Rejowiec Fabryczny	0	73,33%	8,57%	0	12,38%
Rejowiec Fabryczny	1,07%	65,24%	17,38%	5,34%	10,96%
Rejowiec	1,57%	55,28	20,90%	6,74%	15,51%
Siedliszcze	0,47%	46,83%	27,93%	9,98%	14,79%
Sawin	1,39%	45,71%	24,83%	10,44%	17,63%
Chełm	2,10%	56,87%	18,96%	7,14%	14,92%
Razem	1,37%	53,30%	21,99%	8,07%	13,73%

Pozarolniczą działalność gospodarczą charakteryzuje dominacja małych firm, często jednoosobowych. Na obszarze LGD na dzień 31.12.2021 zarejestrowanych było ogółem 2 798 podmiotów gospodarczych, najwięcej w gminie Chełm, najmniej w gminie Rejowiec Fabryczny. W strukturze pomiotów gospodarki narodowej, zdecydowaną większość ogólnej liczby podmiotów gospodarczych skupia sektor prywatny, w którym 84% stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Analizując sferę gospodarczą, oprócz bezwzględnej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, należy uwzględnić względny wskaźnik przedsiębiorczości, mierzący liczbę podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców.

Tabela nr 11. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	2015		2020		2021	
	podmioty ogółem na 1 000 mieszkańców	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców	podmioty ogółem na 1 000 mieszkańców	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców	podmioty ogółem na 1 000 ludności	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców
M. Rejowiec Fabryczny	47	33	70	55	75	59
Rejowiec Fabryczny	29	19	45	32	48	35
Rejowiec	39	31	50	42	53	45
Siedliszcze	36	28	48	39	50	40
Sawin	44	35	64	52	66	54
Chełm	66	56	84	75	86	77

Jak wynika z powyższej tabeli od 2015 r. można zaobserwować przyrost podmiotów gospodarczych, jednak ogólny poziom nasycenia przedsiębiorczością na terenie LGD należy ocenić jako niewystarczający. Przeważają podmioty o profilu handlowym i usługowym. W strukturze wielkościowej dominują mikroprzedsiębiorstwa.

Analiza danych dotyczących podmiotów zarejestrowanych w poszczególnych sekcjach Polskiej Kwalifikacji Działalności pokazuje, że największy udział ma sekcja F – budownictwo oraz sekcja G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych. Najmniej podmiotów zarejestrowanych jest w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz sekcji R – działalność związana z kulturą i rozrywką i rekreacją. W tabeli nr 12 przedstawiono zestawienie branż o największym i najmniejszym nasyceniu na obszarze LGD. **Niewielka liczba zarejestrowanych podmiotów świadczących usługi związane z zakwaterowaniem, gastronomią, rozrywką i rekreacją potwierdza zgłaszane podczas konsultacji deficyty w tym zakresie.**

Tabela nr 12. Liczba zarejestrowanych podmiotów wg branż. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Liczba podmiotów zarejestrowanych wg sekcji PKD 2007 - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą						
Gmina	Sekcja F - budownictwo	Sekcja C - przetwórstwo przemysłowe	Sekcja G - handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych	Sekcja H - transport i gospodarka magazynowa	Sekcja I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	Sekcja R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
M. Rejowiec Fabryczny	61	20	57	9	2	5
Rejowiec Fabryczny	49	14	32	11	2	0
Rejowiec	83	20	55	29	5	4
Siedliszcze	89	14	53	28	8	4
Sawin	78	29	69	17	8	1
Chełm	275	78	280	131	33	12
Suma	635	175	546	225	58	26

RYNEK PRACY

Zasadniczy wpływ na sytuację na lokalnym rynku pracy ma rolniczy charakter gospodarki, ale także struktura wykształcenia, względna bliskość większych ośrodków miejskich (Chełm, Lublin), które oferują zatrudnienie, mała mobilność zawodowa mieszkańców oraz wysokość wynagrodzeń, która nie równoważy popytu i podaży pracy. Dane dotyczące rynku pracy w obszarze LSR zaprezentowane zostały w tabeli nr 13.

Tabela nr 13. Poziom bezrobocie na obszarze LGD. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	udział osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym (w %)		bezrobocie rejestrowane (w %)		pracujący na 1000 ludności	
	2021	2015	2021	2015	2021	2015
Chełm	6,50%	7,20%	10,10%	11,60%	163	138
Sawin	7,70%	8,30%	12,00%	13,40%	57	60
Siedliszcze	6,70%	8,80%	10,40%	14,30%	66	55
Rejowiec	10,50%	12,30%	16,30%	19,10%	46	49
Rejowiec Fabryczny	10,70%	12,30%	16,70%	19,80%	63	49
Miasto Rejowiec Fabryczny	10,50%	10,60%	11,80%	15,70%	113	107
				Średnia	84,67	76,33

We wszystkich gminach pomiędzy 2015 i 2021 rokiem odnotowano spadek udziału osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym. W gminie Siedliszcze spadek ten jest najbardziej wyraźny i wynosi 2,1 pp. Udział osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie wyłącznie w mieście Rejowiec Fabryczny i wynosi 10,5%. Najniższy udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym odnotowano w gminie Chełm, gdzie wynosi on 6,5%. Dane dla bezrobocia rejestrowanego wskazują na znaczący spadek odsetka bezrobotnych w każdej z gmin obszaru LSR pomiędzy rokiem 2015 i 2021. Nie jest on równie dynamiczny w każdej gmin i wynosi od 3,9 pp. w mieście Rejowiec Fabryczny do 1,4 pp. w gminie Sawin. Z najtrudniejszą sytuacją w obszarze bezrobocia rejestrowanego mamy wciąż do czynienia w gminie Rejowiec Fabryczny (19,8% w 2015 roku i 16,7% w 2021 r). Liczba pracujących na 1000 ludności pozostaje na stosunkowo niskim poziomie, choć w porównaniu do danych za 2015 rok, także w tym wymiarze nastąpiła poprawa. Z najkorzystniejszą sytuacją mamy do czynienia w gminie Chełm (138) oraz mieście Rejowiec Fabryczny (107), z najgorszą natomiast w gminach Rejowiec i Rejowiec Fabryczny (49).

Mimo systematycznego wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmaga się z licznymi problemami związanymi ze strukturą zatrudnienia i bezrobocia.

Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotykające ponad połowy zarejestrowanych bezrobotnych oraz bezrobocie osób młodych i kobiet. Należy również odnotować, że coraz lepsza sytuacja na rynku pracy, wynika ze zmniejszającej się liczby osób aktywnych zawodowo, co może w nieodległej przyszłości stwarzać problemy związane z deficytem pracowników.

Analiza danych dotyczących liczby pracujących i bezrobotnych według płci wskazuje, że w latach 2020 – 2021 pracujące kobiety stanowiły ok. 53 % ogółu pracujących na obszarze LGD, natomiast bezrobotne kobiety w 2020 r. 49 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych podczas gdy w roku 2021 wskaźnik ten wzrósł do 53 %. Bezrobocie wśród kobiet stanowi nadal poważny problem na obszarze LGD. Pomimo postępów dokonanych na polu równouprawnienia i zmian społecznych, nadal istnieje wiele czynników, które wpływają na wyższy poziom bezrobocia wśród kobiet w porównaniu do mężczyzn.

Tabela nr 14. Pracujący i bezrobotni na obszarze LGD w latach 2020 – 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	liczba pracujących		w tym kobiety		Liczba bezrobotnych		w tym kobiety		udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym %	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
	M. Rejowiec Fabryczny	491	426	295	259	205	184	109	99	8,2
Rejowiec Fabryczny	264	293	146	165	405	225	213	122	11	9,3
Rejowiec	288	287	151	151	272	344	154	182	10,9	9,4
Siedliszcze	449	382	242	221	277	221	149	121	7,1	5,7
Sawin	308	277	214	193	256	225	135	107	7,9	7
Chełm	2461	2296	1225	1140	616	530	342	294	6,7	5,8
Suma	4261	3961	2273	2129	2031	1729	1102	925	8,14	6,99
Powiat chełmski	6897	6574	3775	3633	6705	5489	3661	2990	12,9	17,5
województwo lubelskie									8,2	8,7

Wskaźnik udziału osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w 2021 roku 6,99 % (8,14 % w 2020 r.) i był niższy od statystyk dla jednostek wyższego rzędu.

O ile kwestia bezrobocia i poziomu zatrudnienia wg danych statystycznych znacznie się poprawiła to dużym problemem nadal pozostaje lokalny rynek pracy rozumiany jako obszar, w którego obrębie czas dojazdu do pracy jest tak krótki, że nie stanowi istotnej bariery zatrudnienia. Miejsca pracy na obszarze LGD tworzą głównie publiczne jednostki świadczące usługi o charakterze nierynkowym takie jak: urzędy gmin, zespoły szkół, zakłady wodociągowo-kanalizacyjne, zakłady opieki społecznej i przychodnie zdrowia. Wśród podmiotów gospodarczych tworzących miejsca pracy przeważają mikro i małe przedsiębiorstwa zatrudniające od 1 do 10 osób. Miejsca pracy tworzone przez lokalnych publicznych i prywatnych pracodawców nie zaspokajają potrzeb lokalnego rynku.

Problemy dotyczące lokalnego rynku pracy były najczęściej zgłaszane przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych, dlatego głównymi kierunkami wsparcia rynku pracy powinno być zwiększenie tempa przyrostu nowych miejsc pracy, utrzymanie tendencji spadkowej w zakresie liczby bezrobotnych, podnoszenie kwalifikacji osób bezrobotnych i poszukujących zatrudnienia.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA, PRZESTRZEŃ PUBLICZNA

Stan infrastruktury społecznej i komunalnej przesądza o jakości życia mieszkańców na danym obszarze. Na terenie LGD podstawowe potrzeby w zakresie edukacji, kultury, opieki społecznej, zagospodarowania czasu wolnego zapewniają placówki oświatowe, domy kultury, świetlice wiejskie, biblioteki, domy opieki społecznej. Jak wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych ich oferta nie zaspokaja wszystkich potrzeb w zakresie kultury, czasu wolnego, rekreacji i opieki społecznej. Dostępna liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych zapewniających opiekę nad dziećmi nie zaspokajają zapotrzebowania na te usługi. W każdej gminie partnerskiej funkcjonuje gminy ośrodek kultury, w największej gminie Chełm działają dwie filie zlokalizowane w Pokrówce i w Rożdżałowie. Gminne Ośrodki Kultury pełnią funkcje w zakresie upowszechniania kultury i sztuki, ale także stanowią ośrodki aktywizacji i integracji społecznej. Działalność GOK-ów uzupełnia bardzo dobrze rozwinięta sieć bibliotek, które oprócz swojej podstawowej działalności organizują konkursy, wystawy i prelekcje. Na obszarze LGD znajduje się 56 świetlic wiejskich, wokół nich skupiona jest aktywność Kół Gospodyń Wiejskich, wiele z tych obiektów zostało wyremontowanych i wyposażonych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

O jakości życia mieszkańców decyduje również dostęp do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, obszar LGD w tym zakresie wypada dość korzystnie, 79,97 % mieszkańców ma dostęp z sieci wodociągowej, do sieci kanalizacyjnej ma dostęp 32,55 % populacji.

W zakresie rozwoju infrastruktury gminnej widać znaczący wzrost liczby obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz społeczno- kulturalnych, a także zrewitalizowanych przestrzeni publicznych. Wiele z tych obiektów zostało dofinansowanych w ramach wdrażania LSR w poprzednich okresach programowania. Pomimo rozwoju bazy społeczno-kulturalnej i podniesienia standardów takich obiektów i przestrzeni – w konsultacjach społecznych podnoszony był problem braku ogólnodostępnych miejsc integracji i spotkań dla mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych i seniorów.

Sieć dróg na obszarze LGD tworzy droga krajowa nr 12 przebiegająca przez gminę Siedliszcze i Chełm oraz skomunikowane z nią drogi wojewódzkie nr 812, 841, 843, 839. Z uwagi na duże rozproszenie zabudowy mieszkaniowej i rozdrobnienie gospodarstw obszar LGD charakteryzuje rozległa sieć dróg gminnych i powiatowych. Jakość i stan techniczny dróg lokalnych w ostatnich latach znacznie się poprawił, co bezpośrednio wpływa na atrakcyjność osiedleńczą, konkurencyjność obszaru, dostępność dla inwestorów zewnętrznych. Zmianie jakościowej dróg towarzyszy oszczędność czasu, kosztów przejazdu, zmniejszenie zużycia paliwa a tym samym ograniczenie emisji CO₂.

PROBLEMY SPOŁECZNE

Określone w fazie diagnozy problemy społeczne występujące na obszarze LGD w większości mają szerszy makroekonomiczny kontekst. Wśród zdiagnozowanych obszarów problemowych do najważniejszych należą:

1. **niekorzystne trendy demograficzne** – starzenie społeczeństwa, migracje młodych ludzi do większych ośrodków miejskich i za granicę, wyludnianie się wsi, ujemny przyrost naturalny.
2. **kwestie związane z lokalnym rynkiem pracy** – mała liczba miejsc pracy poza rolnictwem, niska aktywność i mobilność zawodowa mieszkańców, niska atrakcyjność lokalnych miejsc pracy, zwłaszcza dla osób z dobrym wykształceniem, przedsiębiorczych i kreatywnych (niezapewniające dochodów na oczekiwanym poziomie),
3. **rosnący udział osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** z powodu braku perspektyw rozwojowych, izolacji społecznej, uzależnień od alkoholu i narkotyków, **głównie wśród młodych mieszkańców LGD.**

Pandemia Covid-19 dużej wywarła duży wpływ na młodzież i pozostawiła wiele problemów społecznych i wyzwań. Izolacja społeczna, zamknięcie szkół i ograniczenie aktywności społecznych wywarły negatywny wpływ na kondycję fizyczną i psychiczną dzieci i młodzieży, co na obszarze LGD objawia się między innymi rosnącą liczbą orzeczeń o potrzebie nauczania indywidualnego. Dlatego istotne jest skierowanie wsparcia w ramach LSR na działania związane z aktywizacją i integracją społeczną młodych mieszkańców LGD.

Z pomocy społecznej w 2021 roku korzystało 5,06 % mieszkańców obszaru LGD, podczas gdy w 2015 roku odsetek ten wynosił 11,46 %. Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej jest powiązany ze spadkiem wskaźnika bezrobocia. Świadczy także o poprawie ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LGD w porównaniu z rokiem 2015, nie można także wykluczyć, że jest to pochodną skuteczności wdrażanych w ostatnich latach na obszarze LGD programów wsparcia i aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców.

Tabela nr 15. Korzystający z pomocy społecznej. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	liczba osób korzystających z pomocy społecznej			% udział osób korzystających z pomocy w ogólnej liczbie mieszkańców		
	2015	2020	2021	2015	2020	2021
M. Rejowiec Fabryczny	656	549	466	14,75	13,32	11,5
Rejowiec Fabryczny	884	373	319	20,3	9	7,82
Rejowiec	766	323	303	11,61	5,27	5
Siedliszcze	924	462	372	13,25	7,02	5,68
Sawin	702	430	303	12,45	8	5,64
Chełm	921	399	318	6,42	2,67	2,11
Suma	4853	2536	2081	11,46	6,14	5,06

ZASOBY LOKALNE

Obszar LGD charakteryzuje duży potencjał i różnorodność zasobów lokalnych, których efektywne wykorzystanie może stanowić czynnik dynamizujący rozwój. Do najważniejszych należą:

- lokalne produkty rolne - z uwagi na rolniczy charakter, strukturę gospodarstw rolnych i wynikającą z tego niską dochodowość gospodarstw, co z kolei ogranicza stosowanie nawozów mineralnych i środków chemicznej ochrony roślin - obszar LGD ma bogaty zasób dobrej jakości produktów rolnych takich jak: owoce, warzywa, zboża, oraz produktów pochodzenia zwierzęcego jak wieprzowina, drób, nabiał, a także miód i jego przetwory,
- surowce naturalne - na terenie LGD występują złoża surowców mineralnych budowlanych (kreda, margiel piasek) i energetycznych (złoża węgla kamiennego). Dodatkowo szanse stwarza możliwość zagospodarowania zrehabilitowanych wyrobisk naziemnych i wykorzystanie terenów poeksploatacyjnych w branży turystycznej i rekreacyjnej np. akweny dla sportów wodnych, kąpieliska, tory moto-crossowe itp.
- produkty lokalne - obszar LGD słynie z tradycji bednarskich i garncarskich, tradycyjne rzemiosło jest kultywowane zarówno w ramach działalności gospodarczej jak i indywidualnie,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe – rolniczy charakter i brak dużych zakładów przemysłowych pozwolił na zachowanie środowiska naturalnego we względnie niezmiennym

stanie. Na obszarze LGD znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu: Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu, obszar NATURA 2000 - ostoje ptasie oraz ostoje siedliskowe, liczne zbiorniki wodne, pomniki przyrody.

- tereny inwestycyjne – każda z gmin członkowskich posiada tereny inwestycyjne przeznaczone dla przemysłu, produkcji czy zaplecza logistycznego. Tereny wyposażone lub mające dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej. Tworzone są specjalne strefy ekonomiczne dla pozyskania inwestorów zewnętrznych.
- korzystne warunki klimatyczne – ze względu na swoje położenie obszar LGD posiada korzystne warunki do rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (energetyka słoneczna i wiatrowa), ilość gruntów rolnych i tradycja rolnicza stwarzają realne możliwości rozwoju upraw energetycznych i produkcji energii z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego.
- korzystne położenie – przygraniczne położenie i przebiegający przez teren LGD ważny, międzynarodowy szlak komunikacyjny E373 może stanowić czynnik sprzyjający rozwojowi rezydencjalnej funkcji obszaru a także funkcji turystycznej i gospodarczej,
- dziedzictwo kulturowe - o historii i bogatym dziedzictwie kulturowym świadczą liczne zabytki kultury zlokalizowane na terenie gmin wchodzących w skład LGD. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku na obszarze przeprowadzono spis ewidencyjny obiektów architektury i budownictwa, zabytkowych parków i cmentarzy. Zdecydowaną większość wśród zaewidencjonowanych obiektów stanowią drewniane zabudowania wiejskie pochodzące z lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Obszar LGD jest jednym z ostatnich regionów w kraju, gdzie tradycyjne budownictwo drewniane zachowało się we względnie niezmienionej formie. O historii tych ziem świadczą licznie zachowane pałace i zespoły dworsko parkowe. Do najbardziej charakterystycznych należą: pałac Ossolińskich w Rejowcu, pałac Woronieckich w Kaniem, zespół pałacowo – parkowy w Srebrzyszczu, zespół dworsko – parkowy w Chojnie Nowym, dwór Morawskich w Rejowcu Fabrycznym. Gminne rejestry obiektów objętych ochroną konserwatorską dokumentują także obiekty kultury przemysłowej z drugiej połowy XIX i początku XX w. np. budynki cukrowni w Rejowcu i cementowni „Firley” w Rejowcu Fabrycznym wraz z towarzyszącymi im budynkami mieszkalnymi dla średniej kadry technicznej i willami ówczesnych właścicieli. Zabytkami świadczącymi o wielokulturowości tych ziem i tolerancji religijnej są zabytki sakralne – kościoły, zbory, synagogi, kaplice i krzyże przydrożne, mogiły zbiorowe poległych w różnych okresach walki o polskość i wolność ziem obszaru LGD. Liczna, niezagospodarowana, drewniana zabudowa tradycyjna stwarza możliwości do tworzenia izb pamięci, eko-muzeów, skansenów, wiosek tematycznych. Tak wykorzystanych obiektów jest wciąż niewiele na terenie LGD a zdecydowanie przyczyniły by się do zachowania i ochrony historii i tradycji lokalnych. Urządzane i odtwarzane przez pasjonatów i animatorów kultury tradycyjne zagrody wiejskie z wyposażeniem i sprzętami gospodarstwa domowego, tworzone skanseny są sposobem na zachowanie dla przyszłych pokoleń i turystów dziedzictwa kulturowego i świadectwem przeobrażeń w standardzie i jakości życia na obszarze Lokalnej Grupy Działania.

Obszar LGD bogaty jest również w dobra kultury niematerialnej takie jak zwyczaje, obrzędy, tradycje ludowe kultywowane przez zespoły artystyczne, twórców ludowych: rzeźbiarzy, hafciarzy. Do najbardziej charakterystycznych wizytówek regionu należą zachowane i kultywowane tradycje bednarskie i garncarskie. Głównym ośrodkiem związanym z rozwojem tego rzemiosła jest miejscowość

Pawłów i Sawin. Wzrost zainteresowania dawną sztuką użytkową, powrót do tradycji przyczynił się do utworzenia Pawłowskiego Ośrodka Garncarstwa i Bednarstwa, który szkoli młodych adeptów tego rzemiosła. Produkcją tradycyjnych sprzętów bednarskich przeznaczonych na rynek komercyjny zajmuje się Manufaktura Rodzinna w Rejowcu Fabrycznym. Tradycyjną metodą rzemieślniczą wytwarzane są sprzęty użytkowe: różnej wielkości beczki, wiadra, bukłaki, kufle itp. We własnym zakresie i na własne potrzeby kultywowane jest wikliniarstwo, kowalstwo, szydełkowanie, ręczny wyrób papierowych kwiatów, palm świeczek i zniczy.

Słabością sfery tradycyjnego rękodzieła użytkowego jest brak młodych adeptów do kontynuowania tej sztuki. Ma to związek z kosztownością i czasochłonnością takich wyrobów z jednej strony, a z drugiej brakiem wsparcia promocyjnego i rozpoznawalności lokalnych wyrobów rękodzielniczych, co z kolei ogranicza możliwość ich sprzedaży.

SEKTOR SPOŁECZNY

Od wielu lat na terenie LGD obserwowany jest systematyczny wzrost liczby organizacji pozarządowych. Według stanu na dzień 31.12.2021 r. na terenie gmin stowarzyszonych zarejestrowanych było 89 stowarzyszeń i fundacji. Dominującą formą prawną organizacji społecznych są stowarzyszenia rejestrowe. Najwięcej organizacji działa jako Ochotnicze Straże Pożarne (24), Towarzystwa Regionalne i Kluby Sportowe. Poziom aktywności tych organizacji jest dość zróżnicowany, najaktywniejsze, choć nieliczne, często stanowią główne ośrodki życia społecznego i kulturalnego. Ogromna większość organizacji boryka się barierami uniemożliwiającymi prowadzenie aktywnej działalności takimi jak: brak środków finansowych, brak zaplecza lokalowego i sprzętowego, niewystarczające zasoby kadrowe, co w działalności typu non profit stanowi poważny problem.

Silna potrzeba integracji społeczności wiejskiej oraz wprowadzenie licznych form wsparcia spowodowało, że na obszarze LGD od 2018 r. przybywa kół gospodyń wiejskich, które prowadzą zróżnicowaną działalność. Według bazy danych prowadzonej przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, w 2023 r. na obszarze LGD zarejestrowane były 22 koła gospodyń wiejskich.

Jak pokazują wyniki konsultacji, w sferze aktywności pozarządowej występuje znaczne różnicowanie pomiędzy gminami członkowskimi. W części z nich np. Sawin, Rejowiec Fabryczny istnieje sieć organizacji w zakresie szeroko pojmowanej kultury i zachowania pamięci o dziedzictwie lokalnym. W innych natomiast sytuacja jest odmienna, mniej zaawansowana jeżeli chodzi o poziom rozwoju trzeciego sektora. W gminie Chełm zdecydowanie lepiej rozwija się przedsiębiorczość.